

EEN PREMONSTRATENSER ABDIJ VOLGENS ADAM VAN DRYBURGH

Summarium. Ex opere nostro, in quo conati sumus exponere conceptionem Adami de Dryburgh circa vitam religiosam praemonstratensem, in praesenti articulo quasdam excerpimus notulas historicas, quibus patefiat vita norbertina, qualiter acta fuit saeculo XII^o. In prima sectione variae proponuntur personae ad communitatem religiosam pertinentes, quales sunt novitii, claustrales et obedientiarii. Inter quos obedientiarios specialiter considerandi veniunt praelati, scilicet abbas et prior. Abbatem quod attinet, disserendum est de ejus electione, de habitudine ejus ad auctoritatem centralem Ordinis, de obligationibus ejus erga subditos, necnon de istorum obligatione peccata sua proprio suo abbati confitendi. In altera sectione magis concrete inspicitur vita Praemonstratensium in variis locis monasterii, videlicet in oratorio, in capitulo, in claustro, in auditorio, in refectorio, in dormitorio et tandem in infirmitorio. Duplicem hanc sectionem praecedit introductio, in qua presse dicimus de vita et scriptis Adami, relictis argumentationibus, pro quibus benevolum lectorem remittimus ad supradictum opus nostrum, quod mox publici juris faciemus.

Inleiding

Wie zich een gedachte wil vormen over het leven in een Premonstratenser abdij in de 12e eeuw, kan op de eerste plaats de Statuten van dien tijd nagaan. Deze toch zijn de concrete omschrijving van den meer abstracten Regel van Sint Augustinus, dien Sint Norbertus aan zijn volgelingen had opgelegd. Zij werden voor het eerst vastgelegd door Hugo van Fosses, tusschen 1131 en 1134. Enkele tientallen jaren later werden zij herzien en zoo ontstond een nieuwe codificatie, die E. Martène later zou uitgeven onder den titel :

Primaria instituta canonicorum praemonstratensium ¹⁾. Langen tijd werd aangenomen, dat deze codificatie dagteekent van na 1198; doch onze confrater P. Lefèvre bewees onlangs, dat zij opgesteld werd zeker vóór 1177 en waarschijnlijk rond 1174 ²⁾.

Deze Statuten geven ons een tamelijk duidelijk beeld van het Norbertijnsch kloosterleven, zooals het zijn moest. Maar was het ook zoo in werkelijkheid? Om deze vraag te beantwoorden, moeten wij, naast de Statuten, nog andere bronnen raadplegen, namelijk de geschriften der eerste Premonstratensers. Onder hen verdient Adam van Dryburgh de voorkeur, omdat hij een uitgebreid letterkundig werk gewijd heeft aan het Premonstratenser kloosterleven. Toch dient te worden aangemerkt, dat Adam geen geschiedschrijver is, maar voor alles een geestelijk schrijver, die de verschillende bestanddeelen van het Norbertijnsch leven van ascetisch standpunt uit beziet. Doch zijn geestelijke beschouwingen wijzen vaak terug op concrete ervaringen, en zoo hebben zij doorgaans ook een werkelijke historische waarde.



Alvorens Adam om inlichtingen te verzoeken omtrent het leven der Premonstratensers van zijn tijd, weze het ons toegelaten hem heel in 't kort voor te stellen ³⁾.

Adam van Dryburgh is geen onbekende in de Norbertijnsche literatuurgeschiedenis: hij wordt er vermeld onder den naam van Adam Scotus of Adam den Premonstratenser ⁴⁾.

Zijn geboorteplaats is niet Dryburgh zelf, maar moet toch gezocht

1) E. Martène, *De antiquis Ecclesiae ritibus*, t. 3, Antwerpen, 1737, kol. 891-926.

2) P. F. Lefèvre, *Les Statuts de Prémontré réformés sur les ordres de Grégoire IX et d'Innocent IV au XIII^e siècle*. Leuven, 1946, blz. X-XIII.

3) Voor de bewijsvoering van de gegevens, die wij hier over het leven en de werken van Adam van Dryburgh verstrekken, verwijzen wij den lezer naar een meer uitgebreide studie, die wij op het getouw hebben, en die wij eerlang hopen uit te geven.

4) Daar het enerzijds niet zeker is dat Adam een Schot was, en vermits het anderzijds vaststaat dat hij geen Premonstratenser gebleven is, geven wij er de voorkeur aan, hem noch Adam Scotus, noch Adam den Premonstratenser te heeten, maar wel Adam van Dryburgh, zooals hij door zijn tijdgenooten genoemd werd, ook nadat hij de abdij van dien naam verlaten had: « Dicebatur magister Adam de Driburch ». J. F. Dimock, *Magna vita sancti Hugonis episcopi Lincolniensis*, Londen, 1864, blz. 201.

in de streek Berwickshire, gelegen in het grensgebied tusschen Engeland en Schotland. Hij kwam er ter wereld omstreeks 1130.

Op betrekkelijk jeugdigen leeftijd ontving hij het wit habijt der Premonstratensers in de vermaarde abdij van Dryburgh, in het uiterste Zuid-Westen van Berwickshire. Met ijver legde hij er zich toe op het beoefenen der deugden en op de studie, vooral op de studie der Heilige Schrift, in wier teksten hij voortdurend een toepassing zocht op het kloosterleven. Zijn wetenschap hield hij niet voor zich alleen, maar hij stelde ze ten dienste van zijn medebroeders : in keurig latijn schreef hij een reeks stichtende werken, die tot de allerbeste behooren van de Norbertijnsche literatuur.

Het eerste is zijn *De ordine et habitu atque professione canonicorum praemonstratensium* ⁵⁾, dat geschreven werd vóór 1178. Het bestaat uit veertien sermomen ⁶⁾, voorafgegaan van een opdracht aan de Premonstratenser abten. In de twee eerste sermomen handelt Adam over de waardigheid van de Orde der kanunniken ; in de twee volgende legt hij de beteekenis uit van het wit habijt ; in de tien laatste geeft hij een verklaring van de professie-formule der Norbertijnen.

Een tweede werkje, dat getiteld was *De dulcedine Dei*, werd tot nog toe niet teruggevonden.

Deze geschriften vestigden Adam's roem zoozeer, dat Jan, Benedictijner abt van Kelso bij Roxburgh, hem verzocht een allegorische verklaring te schrijven van het tabernakel van Mozes. Adam deed het in zijn *De tripartito tabernaculo* ⁷⁾, dat hij vóór het einde van 1178 voltooide. Het bevat drie deelen : het eerste is een historische verklaring van de schriftuurteksten betreffende het tabernakel ; het tweede is een toepassing op de Kerk ; het derde op het geestelijk leven der ziel. Het geheel wordt voorafgegaan van twee brieven van den schrijver : een aan den abt Jan van Kelso, aan wien het werk opgedragen is, en een aan de broeders van Prémontré, die er een afschrift van gevraagd hadden.

Niet lang na zijn *De tripartito tabernaculo*, schreef Adam zijn *De triplici genere contemplationis* ⁸⁾, dat hij eveneens, met een brief, aan de kloosterlingen van Prémontré liet geworden. De vorm van dit boek is gansch anders dan die der vorige : het zijn geen sermo-

5) *P. L.*, t. 198, kol. 439-610.

6) De sermoon-vorm is hier een louter letterkundig procédé.

7) *P. L.*, t. 198, kol. 609-797.

8) *P. L.*, t. 198, kol. 791-842.

nen meer of leerstellige uiteenzettingen, maar beschouwingen. De inhoud is een verdere ontwikkeling van een heerlijke bladzijde uit het voorgaande werk, waar de schrijver God bewondert als onbegrijpelijk in zichzelf, vreeswekkend voor de verworpenen en eendeloos beminnelijk voor de uitverkorenen.

In 1184, of iets later, werd Adam tot plaatsvervanger verkozen van den abt van Dryburgh, Gerardus, die ongeneeslijk ziek gevallen was. Daar de verkiezing kerkwettig geschied was, kon Adam er zich niet tegen verzetten, maar moest hij het bestuur der abdij op zich nemen. Uit eerbied echter voor zijn abt, weigerde hij de gebruikelijke abtswijding te ontvangen, zoolang Gerardus leefde ⁹⁾.

Denkelijk is het uit dezen tijd dat Adam's *De instructione animae* dagteekent, want eenerzijds komt er niets in voor, dat er op wijst, dat de schrijver een waardigheid bekleedt, en anderzijds klaagt hij er over zijn drukke bezigheden ¹⁰⁾. Dit merkwaardig werkje, opgedragen aan Walter, prior der reguliere kanunniken van Saint-Andrews, is ingedeeld in twee boeken, beiden geschreven in den vorm van een samenspraak tusschen de ziel en de rede. Het eerste toont aan, hoe de bekoringen van den duivel en de lasten van het kloosterleven den kloosterling kunnen helpen op den weg naar de volmaaktheid; het tweede, dat talrijke uittreksels bevat uit *De ordine praemonstratensi*, geeft hoofdzakelijk een verklaring van de professie-formule der Norbertijnen.

Een der voornaamste taken, waarvan Adam zich als hoofd van de kloostergemeente van Dryburgh te kwijten had, was het onderrichten van zijn onderdanen. Adam was een talentvol predikant. Hijzelf heeft de beste van zijn preeken verzameld en aangevuld; aldus heeft hij een bundel van honderd *Sermones* uitgeven. Deze zijn slechts gedeeltelijk tot ons gekomen. G. Ghyselbrecht gaf in 1659 zeven en veertig van die sermomen uit, die betrekking hebben op het kerkelijk jaar, vanaf den eersten Zondag van den Advent tot en met den tweeden Zondag na Driekoningen ¹¹⁾. Een sermoom voor Palmzondag werd teruggevonden tusschen de onechte werken van Sint Bernardus ¹²⁾. W. de Gray-Birch bezorgde in 1901 een uitgave van een en twintig sermomen voor heiligenfeesten en zeven

9) Of Adam na den dood van Gerardus de abtswijding ontvangen heeft, wordt nergens gezegd en lijkt zelfs zeer onwaarschijnlijk.

10) *P. L.*, t. 198, kol. 843-872.

11) *P. L.*, t. 198, kol. 91-440.

12) *P. L.*, t. 184, kol. 869-880.

Sermones ad viros religiosos ¹³). De zeven laatst vermelde sermoneen vond onze confrater F. Petit in een Parijsch handschrift, samen met zeven andere, wat hem toeliet in 1934 de volledige reeks onderichtingen voor kloosterlingen uit te geven ¹⁴).

In de inleiding van zijn *Sermones* zegt Adam, dat het omwille van zekere nijdigheids is, dat hij lang geaarzeld heeft zijn preeken te laten verschijnen ¹⁵). Die afgunst moet den abt van Dryburgh heel wat kommer bezorgd hebben, en zoo werd in hem ongetwijfeld het voornemen versterkt de Orde van Prémontré te verlaten en zich terug te trekken in de rustige afzondering van een kartuizerij. Adam was een diepe vereering gaan koesteren voor de volgelingen van Sint Bruno, sinds hij gehoord had van de heiligheid van Hugo, Kartuizer bisschop van Lincoln, en vooral sinds een intieme vriend van hem, Rogerus (hoogst waarschijnlijk de abt in wiens handen Adam te Dryburgh zijn kloostergeloften had afgelegd), overgegaan was naar de Kartuiers.

In dien tijd gebeurde het wel meer, dat kloosterlingen naar een andere Orde overliepen, wat soms heel wat moeilijkheden veroorzaakte tusschen de verschillende Orden. Ook de Orde van Prémontré ontkwam niet aan die algemeene plaag. Zoo zien wij dat paus Innocentius II tot driemaal toe moest ingrijpen. In 1131 verbood hij aan de Premonstratensers hun Orde te verlaten en aan de andere Orden ontzegde hij het recht een Norbertijn, die zonder aanbevelingsbrieven was weggegaan, te behouden. In 1137 verleende hij aan de Premonstratenser abten de macht den banvloek uit te spreken over de vluchtelingen. Het volgend jaar bedreigde hij diegenen, die een gevluchten Premonstratenser waagden op te nemen, met de verontwaardiging van den Apostolischen Stoel. Adam moet dan zeker geweten hebben dat zijn overgang naar de Kartuiers niet gemakkelijk zou zijn.

Toch stond zijn plan vast, sinds hij, ter gelegenheid van een bezoek aan Prémontré, de kartuizerij van Val-Saint-Pierre bezocht had; hij zou zijn kans wagen te Witham, in het graafschap Somerset. Alvorens zich naar daar te begeven, ging hij den bisschop van Lincoln opzoeken, en smeekte hem van zijn invloed te willen gebruik

13) W. de Gray-Birch, *Sermones Fratris Adae Ordinis Praemonstratensis, Twenty eight Discourses of Adam Scotus of Withorn hitherto unpublished*, Edinburg, 1901.

14) F. Petit, *Ad viros religiosos. Quatorze sermons d'Adam Scot*, Tongerlo, 1934.

15) *Sermones*, Praef., 4 (P. L., t. 198, kol. 92).

maken, opdat men hem als monnik te Witham zou aanvaarden. Hugo ging op Adam's verlangen in en gaf hem een brief mee voor den prior en het convent van Witham. Zoo werd Adam Kartuiser in het voorjaar van 1188.

Nauwelijks vier of vijf maanden was hij te Witham, toen hij onverwachts een brief ontving van den abt van Prémontré en het generaal kapittel. Er werd hem bevolen, onder straf van excommunicatie, binnen het jaar terug te keeren naar zijn abdij, die hij zonder verlof verlaten had. Gansch ontmoedigd riep Adam opnieuw de bescherming in van den bisschop van Lincoln.

Vóór het generaal kapittel van 1189 gaf Hugo met den abt van Newhouse, welke abdij in het bisdom Lincoln lag, een brief mee voor den abt van Prémontré, waarin hij betoogde, dat het eenieder toegelaten is, over te gaan tot een strengere levenswijze. Als antwoord liet de abt van Prémontré aan den prior van Witham weten, dat hij Adam ontsloeg van de gehoorzaamheid, die hij in de Orde van Prémontré beloofd had.

Nu zijn positie kerkwettig geregeld was, kon Adam zich naar hartelust toeleggen op het gebed en de overweging der Heilige Schrift. Vurig beminde hij de eenzaamheid, doch hij kon niet geheel verborgen blijven : talrijke kerkelijke waardigheidsbekleeders en ook machtige heeren kwamen hem opzoeken om hem te raadplegen en om hem te hooren preeken. Zoo bijvoorbeeld Hubertus, aartsbischop van Cantorbury en primaat van Engeland, die hem bovendien nog vroeg, voor hem een werkje te willen schrijven over het gebed des Heeren.

Behalve dat *Super dominicam orationem* worden uit Adam's Kartuiser periode nog vermeld : *Super canonem missae*, *De quatripartito exercitio cellae*, *Speculum disciplinae*, *Dialogus magistri Adae*, *Hexameron*, *De consanguinitate beatæ Annae matris beatæ Mariae et beatæ Elisabeth matris beati Joannis Baptistae* en *Secretum meum mihi*.

Van al deze geschriften is alleen *De quatripartito exercitio cellae* ¹⁶⁾ met zekerheid te identificeeren. Het is een der meest toonaangevende werken van de Kartuiser literatuur, dat tot vóór korten tijd aan Guigo II toegeschreven werd. Het dagteekent van rond 1190 en het bevat twee deelen. Het eerste stelt zich tot doel de voordeelen van het Kartuiser leven te doen uitkomen : de beoefening der nederigheid en der versterving in navolging van Christus, de

16) P. L., t. 153, kol. 799-884.

vredevolle afzondering en het verzaken aan de wereld. In het tweede deel worden de vier oefeningen besproken, die in het Kartuizer leven moeten zijn als de vier stroomen van het paradijs : de lezing, de overweging, het gebed en de arbeid.

Dat leven, dat hij zoo gloedvol verheerlijkt, heeft Adam van Dryburgh vier en twintig jaren geleid, totdat hij, na een lange en pijnlijke ziekte, zacht in den Heer ontsliep, den 20 Maart 1212.

*
* *

Nu kunnen wij het wagen Adam te verzoeken ons iets te laten zien van het leven in een Premonstratenser abdij van de 12e eeuw. Eerst zullen wij hem de verschillende personen laten voorstellen, die wij in het klooster kunnen ontmoeten, en vervolgens zullen wij onder zijn geleide de voornaamste kloostervertrekken bezoeken.

I. De Kloostergemeente

Adam van Dryburgh maakt niet altijd hetzelfde onderscheid tusschen de verschillende personen, die tot de Premonstratenser kloostergemeente behooren. Nu eens deelt hij hen in vier groepen in : novicen, ambtenaren, prelaten en kloosterlingen ¹⁾ ; dan weer herleidt hij hen tot drie klassen : ambtenaren, novicen en kloosterlingen. Ambtenaren zijn zij, die met de zorg voor de uiterlijke zaken belast zijn ; novicen, die pas in de gemeenschap opgenomen zijn ; kloosterlingen, die, vrij van alle uiterlijke bezigheid, zich uitsluitend op het innerlijke toeleegen ²⁾.

Het is klaar, wie Adam op het oog heeft, wanneer hij spreekt van novicen en kloosterlingen. Het is echter niet altijd gemakkelijk uit te maken, wie hij bedoelt onder den naam prelaat. Doorgaans is het de abt, maar soms is het ook de prior. Een tekst als deze, die zegt, dat een onderdaan er voor te zorgen heeft, den vrede te be-

1) « Hi sunt novitii, obedientarii, praelati, et claustrales. » *De tripartito tabernaculo*, Proem. I, 11 (P. L., t. 198, kol. 616).

2) « Tres notari ordines possunt eorum qui in sancta congregatione existunt. Ac primum quidem illi sunt, qui ob curam exteriorum sibi commissam obedientarii vocari possunt. Deinde inter vos admittuntur et vocantur novitii : et illorum ordo, qui omnia omni occupatione exteriori et cura, solis interioribus intendunt, et appellantur claustrales. » *Sermones*, XVIII, 1 (P. L., t. 198, kol. 194-195).

waren met zijn prelaten ³⁾, wijst er op dat één onderdaan meerdere prelaten kan hebben. Daarenboven zijn de prelaten niet volledig onderscheiden van de ambtenaren : zij vormen veeleer een bijzondere groep in de klasse der ambtenaren.

Om alle verwarring te voorkomen, en om niet in herhalingen te vallen, zullen wij eerst spreken over de novicen ; dan over de kloosterlingen ; vervolgens over de ambtenaren, in den breedst mogelijken zin van dit woord ; daarna over die ambtenaren, die een werkelijk gezag voeren ; eindelijk over den abt.

1. De Novicen.

Uitwendig zijn de novicen niet onderscheiden van de geprofeste kloosterlingen. Ook hun bezigheden : arbeid, lezing en gebed ⁴⁾, zijn dezelfde als die der Premonstratenser priesters ⁵⁾. Het gebed echter heeft voor de novicen een bijzondere beteekenis : zij bidden, opdat hun schulden van het verleden vergeven worden en opdat zij in de toekomst niet in bekoring geleid worden ⁶⁾.

Het noviciaat is vóór alles de overgang van het oude, de wereld, naar het nieuwe, het klooster. Die stap kost moeite : er wordt immers van de novicen geëischt, dat zij vaarwel zeggen aan het zoete en het zachte, waar zij mee vergroeid zijn, en dat zij zich onderwerpen aan het bittere en harde, waar zij niet aan gewoon zijn : zij moeten als het ware hun wezen zelf veranderen ⁷⁾.

3) « Quod si subjectus es, magna tibi ac pervalida incumbit sollicitudo vigilare, ut pacem erga tuos teneas praelatos. » *Sermones ad viros religiosos*, IV, 5 (F. Petit, blz. 157).

4) « Omni hora, vel bonae actioni intendere, vel studiosae lectioni insistere, vel purae orationi incumbere debetis. » *Sermones ad viros religiosos*, XI, 19 (F. Petit, blz. 220).

5) « Haec tria sunt, quae in hac domo nostri continuo habere debent sacerdotes ; quia semper cum a cura necessaria corporis vacant, vel in operatione, vel in lectione, vel in oratione esse debent. » *De tripartito tabernaculo*, 136 (P. L., t. 198, kol. 740).

6) « Novitii nostri, et propter dolorem dolentes de praeterito, orant, ut debitum dimittatur, et propter parturitionem caventes de futuro, orant nihilominus, ut in tentationem non inducantur. » *De tripartito tabernaculo*, Prooem. I, 12 (P. L., t. 198, kol. 617).

7) « Acerbum siquidem admodum, et non mediocriter laboriosum est, ex toto dulcedini te, et suavitati renuntiare inolitae et amaritudini et asperitati subijci insolitae. Sic est, ac si ipsam mutare cogaris naturam. » *De tripartito tabernaculo*, Prooem. I, 11 (P. L., t. 198, kol. 616).

Onder al de deugden, waar de novicen zich op toe te leggen hebben, legt Adam steeds den nadruk op de nederigheid. Het lijkt dan ook dat volgens hem de nederigheid de grondslag moet zijn van de vorming der novicen. Dat was trouwens ook de opvatting van Sint Norbertus, die zich beijverde uit den geest van zijn nieuwe broeders den hoogmoed te verdrijven, opdat de Heilige Geest er des te beter plaats vinden zou ⁸⁾.

De nederigheid, samen met de gehoorzaamheid, die er het uitwendig kenteeken van is, is de maatstaf voor de geschiktheid der novicen tot het kloosterleven. Novicen, die hoogmoedig en ongehoorzaam zijn, worden onrustig. Daarentegen novicen, die nederig en gehoorzaam zijn, vinden de rust, die het kenmerk zal zijn van de kloosterlingen ⁹⁾.

2. De Kloosterlingen.

Het woord kloosterling verstaan wij hier in zijn etymologische beteekenis : iemand die in het klooster thuis hoort. Zoo worden de kloosterlingen onderscheiden, eenerzijds van de novicen, die nog niet definitief in de kloostergemeente opgenomen zijn, anderzijds van de ambtenaren, die dikwijls buiten het klooster moeten vertoeven.

Het gebeurt wel eens, dat een kloosterling zich beklaagt over de eentonigheid van zijn leven en dan de ambtenaren benijdt, die heel wat afwisseling hebben. Maar Adam wijst hun op het nadeel van een ambt, dat noodzakelijk veel last, zorg en kommer meebrengt, waar de kloosterlingen van verschoond blijven ¹⁰⁾.

't Is vooral de gedachte aan de rust, die Adam leidt in zijn beschouwingen over den staat der kloosterlingen. Zij is voor hem de grondslag van hun leven, want zij is de noodzakelijke voorwaarde tot de studie, die zelf de kennis voortbrengt, waaruit dan tenslotte de liefde tot Christus moet ontstaan, die het einde is van

8) *Vita Norberti*, 25 (uitg. D. Papebrochius, in *Acta Sanctorum Junii*, t. 1, Antwerpen, 1695, blz. 836).

9) « Unde inquietudo his qui in religionis habitu vivunt ? Ex rigida qua intumescunt elatione, ex invincibili qua exterius resistunt his quae sibi jubentur contradictione.... Sed vos, fratres, qui nuper ad scholam Christi erudiendi accessistis, ima complectimini humilitatis, lenitatem mansuetudinis et invenietis juxta promissionem Domini requiem animabus vestris. » *Sermones ad viros religiosos*, XI, 16, 18 (F. Petit, blz. 218-219).

10) *De instructione animae*, I, 10 (P. L., t. 198, kol. 857-858).

hun betrachtingen ¹¹⁾. Om die rust te bekomen en te bewaren, duidt Adam vier middelen aan.

Vooreerst mogen de kloosterlingen nooit het klooster verlaten, zonder werkelijke noodzakelijkheid. Zij, die zonder reden uitgaan, voelen zich bij hun terugkeer eenigszins vreemd en slechts met moeite vinden zij hun vroegere rust weer. Een eerste maal lijden zij er ten zeerste onder, een volgende maal minder, en eindelijk voelen zij er niets meer van. Als zij eenmaal zoo ver zijn, zoeken zij naar voorwendsels om maar buiten te geraken en om zoo lang mogelijk buiten te blijven. Zij krijgen een afkeer van het kloosterleven en neigen meer naar de wereld. Zelfs als het niet zoo ver komt, is het uitloopen altijd gevaarlijk voor de kloosterlingen, want buiten krijgen zij dingen te hooren en te zien, die hun thuis veel strijd veroorzaken en zoo hun inwendige rust verstoren.

Een ander middel om de rust te bewaren, is zich te onthouden van nuttelooze en ijdele gesprekken. Ware kloosterlingen past het alleen met Christus te spreken in het gebed, en naar Hem te luisteren in de lezing. Maar allen vatten dat niet : er zijn er die bijna den ganschen dag door praatjes houden. Het blijft dan niet altijd bij nieuwsjes vertellen, maar het wordt gemakkelijk achterklap en leugentaal en samenspannen om het gedrag van oversten en medebroeders te beknibbelen.

Een derde middel is het volledig afwerpen van alle aardse bekommernissen. Velen zijn er, die zonder opdracht, zich bezig houden met zaken, die hen niet aangaan ; anderen zouden wel graag een bediening willen uitoefenen, maar zij krijgen er de kans niet toe, en daarom houden zij zich onledig met de ambtenaren te beknibbelen. Goede kloosterlingen doen zulks niet, doch hebben een afschrik van elke beslommering.

Binnenblijven, zich onthouden van nuttelooze gesprekken en aardse zorgen baten de kloosterlingen niet, als zij niet zorgvuldig hun hart bewaken. Immers, als zij dat laten ronddolen door steden en straten, op de vuile voeten der vleeschelijke verlangens, dan kunnen zij onmogelijk de rust bewaren.

Deze rust maakt het hun mogelijk zich te onderrichten door lezing en overweging der Heilige Schrift, om zoo Jezus te leeren kennen en te beminnen met een zuivere en bestendige liefde ¹²⁾.

11) « Itaque nec Deum plene potestis diligere nisi agnoscatis, nec agnoscere nisi addiscatis, sed nec addiscere nisi quiescatis. Horum itaque principium quies est, dilectio vero finis. » *Sermones ad viros religiosos*, XII, 7 (F. Petit, blz. 224).

12) *Sermones ad viros religiosos*, XII, 9-18 (F. Petit, blz. 225-232).

3. De Ambtenaren.

Door ambtenaren verstaan wij hier al diegenen, die in het klooster eenig ambt uitoefenen. Adam vermeldt uitdrukkelijk de abten, priors, cantores, kosters, celliers en provisors ¹³⁾.

Omwille van hun bediening moeten zij soms buiten het klooster vertoeven, en daarom worden zij door sommige kloosterlingen benijd, die meenen dat dit uitgaan veel afleiding en troost meebrengt ¹⁴⁾. Zoo is het te begrijpen, dat die kloosterlingen vurig, ja al te vurig verlangen ook ambtenaar te worden. Zij zijn onrustig, zoolang zij met rust gelaten worden, zegt Adam. Zij beknipten de ambtenaren en wenschen in hun plaats aangesteld te worden, want zij beelden zich in, dat zij alle mogelijke bedieningen met veel meer vrucht zouden waarnemen en zonder eenige moeite elke moeilijkheid te boven komen. En dan gebeurt het soms, dat zij werkelijk met een ambt bekleed worden. Maar dan beweren zij nooit naar een ambt getracht te hebben : zij aanvaardden het tegen hun goesting, zeggen zij, alleen maar om hen niet te ontstemmen, die het hun opleggen. En weldra begint dan ook de last te drukken, en dan moeten zij ervaren niet in staat te zijn datgene te verwezenlijken, wat zij vroeger voor zoo gemakkelijk hielden ¹⁵⁾.

Al vinden sommige kloosterlingen het leven der ambtenaren benijdenswaardig, in feite is het hard en kommervol. Buiten het klooster wachten hen dikwijls onaangenaamheden : honger en dorst, kou, slapelooze nachten en vermoeidheid ¹⁶⁾. Daarbij hebben zij zich voortdurend te bekommeren om voedsel en kleeding, land- en tuinbouwaangelegenheden, onderhoud en uitbreiding der gebouwen, uitgaven en inkoopen allerlei ¹⁷⁾. Zij zijn, volgens Adam, de minst benijdenswaardige personen der kloostergemeente, want, zegt hij, hun menigvuldige bezigheden zijn met een zekere somberheid overdekt ¹⁸⁾. Ook sommige andere kloosterlingen denken er zoo over,

13) « Ad hanc vero de qua multa jam diximus Martham pertinent abbates, priores, cantores, sacristae, cellarii, provisores et alii variis officiis deputati. » *Sermones ad viros religiosos*, IX, 6 (F. Petit, blz. 202).

14) « Ex occasione obedientiarum suarum multa habent oblectamenta, multa solatia, multaque relevamina, quae ego claustralis habere non possum. » *De instructione animae*, I, 10 (P. L., t. 198, kol. 857).

15) *Sermones ad viros religiosos*, VIII, 8 (F. Petit, blz. 195-196).

16) *De instructione animae*, I, 6 (P. L., t. 198, kol. 854).

17) *De instructione animae*, I, 10 (P. L., t. 198, kol. 857).

18) « Quadam videntur nigredine coopertae multimodae occupationes eorum. » *De tripartito tabernaculo*, Prooem. I, 13 (P. L., t. 198, kol. 618).

en daarom zijn zij er heelemaal niet op uit, met een ambt bekleed te worden. Er zijn er, die zoozeer de rust van den staat der kloosterlingen liefhebben, dat zij er niet kunnen toe gebracht worden een ambt te aanvaarden. Zij handelen verkeerd, zegt Adam, want zij moeten niet hun eigen nut zoeken, doch dat van anderen. Ook zijn er, die de inwendige rust niet kennen, maar uit louter luiheid een bediening weigeren aan te nemen. Met hen is het nog erger gesteld, want zij brengen geen vruchten voort in den staat, waarin zij thans leven, en weigeren een anderen staat te aanvaarden waarin zij wel vruchten zouden kunnen voortbrengen ¹⁹⁾.

Een bediening in het klooster is dus geenszins aangenaam : daarom moeten de kloosterlingen er niet naar verlangen ; anderzijds is zij toch noodzakelijk, daarom mogen zij niet weigeren ze te aanvaarden ²⁰⁾.

Wie een ambt aanvaard heeft, moet het uitoefenen met voorzichtigheid en getrouwheid. Om die voorzichtigheid te verkrijgen, moet hij voortdurend den raad inwinnen van wijze mannen ; om die getrouwheid te bereiken, moet hij altijd wenschen dat eerlijke lieden zijn handelwijze nagaan. Zekere ambtenaren vinden dat te sterk, en verontwaardigd vragen zij zich af : « Houdt men ons misschien voor onbekwaam of voor bedriegers, dat men van ons eischt voor alles raad te vragen en over alles rekenschap te geven ! » Toch meent Adam dien eisch te moeten stellen, omdat waarlijk voorzichtige en getrouwe ambtenaren, in zijn tijd vooral, zoo een uiterste zeldzaamheid zijn : wie er de kans toe heeft, is toch zoo licht geneigd voor zichzelf te zorgen ten nadeele van de gemeenschap ²¹⁾.

4. De Oversten.

Wij bedoelen hier die ambtenaren, die een werkelijk gezag uitoefenen op de leden der kloostergemeente. Zoo kent de Regel van

19) *Sermones ad viros religiosos*, VIII, 9 (F. Petit, blz. 196).

20) « Illud (ministerium) cum super eo non conveniris, avide non affectes et, cum ad illud vocaris, obstinate ne refuses. » *Sermones ad viros religiosos*, VIII, 9 (F. Petit, blz. 197).

21) « Quia difficile talis et hoc maxime tempore inveniri potest. Et si inventus fuit, magnae et admirationi nimirum et venerationi habendus est. Quis enim tanta prudentia callet, quis tanta fidelitate pollet quatenus in imposito ministerio vel numquam vel raro quidquam ei surripi possit ut improvido vel ipse non inveniat quodam se ipsum inordinata dilectione amplectens, ut ad dispendium communis utilitatis quidquam suum non quaerat in occulto. » *Sermones ad viros religiosos*, VIII, 10-12 (F. Petit, blz. 197-198).

Sint Augustinus er twee : « praepositus » en « presbyter ». Adam volgt de meening van hen, die zeggen dat de eerste de prior, de tweede de abt is ²²).

Abt en prior staan beiden in voor het goed van de gemeenschap. Maar daarvoor is het allernoodzakelijkst dat zij in de beste verstandhouding samenwerken. Sint Norbertus zelf was daar voortdurend op teruggekomen : wanneer hij uitging ter prediking, was hij gewoon de vertegenwoordigers van zijn gezag tot eendracht aan te sporen, zeggende dat het in een kloostergemeente niet slecht gaan kan, als de oversten maar eensgezind zijn ²³).

Adam verklaart nu waarin die eensgezindheid moet bestaan : de abt en prior moeten elkaar eeren en steunen, want zij hebben elkaar noodig. De prior staat machteloos, zoo hij niet gesteund wordt door het gezag van den abt ; doch ook de abt vermag niets, indien hij niet kan rekenen op de bezorgdheid van den prior ²⁴).

Toch kent Adam een abt, die meent de hulp van zijn prior te kunnen missen en zich hooghartig tegenover hem aanstelt. De prior, beweert hij onder andere, is niets meer dan de minste van de broeders. Alles heeft hij van mij en, zooals ik hem aangesteld heb, kan ik hem ook naar believen afstellen : er zijn er genoeg die ik in zijn plaats kan benoemen. Adam vreest nu maar dat die abt te laat zal inzien, welk nadeel hij aan zichzelf berokkent. Immers, als die prior zulks ondervindt, zal hij ophouden nog verder te ijveren en dat zal de verslapping beteekenen van de kloostertucht.

Het gebeurt ook, dat de abt zijn prior niet steunt. Waar de prior streng is, is de abt veel te toegevend, met het gevolg dat de kloosterlingen zich voor alles tot den abt wenden en niets meer geven om den prior. Eindelijk ziet die prior in, dat hij te vergeefs de tucht tracht hoog te houden, en dan komt hij voor de keuze te staan : ofwel toegevend te zijn zooals de abt en de zaak maar te laten vlotten, ofwel zijn ambt neer te leggen.

Wil hij dus de tucht bewaard zien, zoo moet de abt zijn prior

22) « Quorumdam enim assertio est, eum hoc loco vocari praepositum, quem in tempore isto, alio solemus nomine vocare priorem ; presbyterum vero, quem usitato apud nos vocabulo nuncupant abbatem. » *De ordine praemonstratensi*, XII, 3 (P. L., t. 198, kol. 566).

23) *Vita Norberti*, 29 (D. Papebrochius, blz. 838-839).

24) « Quid enim in conventu fratrum utilitatis erga eosdem vel operari poterit prior, nisi in utroque hoc bono, reverentia videlicet et auxilio, auctoritas ei adfuerit abbatis ; vel ipse etiam abbas, si forte, quod absit, in utrovis eorum fidelis ei defuerit sollicitudo prioris ? Idcirco invicem se honorent et invicem sibi occurrant. » *De ordine praemonstratensi*, XII, 3 (P. L., t. 198, kol. 566).

eeren en steunen. Maar ook de prior moet zijn abt eeren, want van hem heeft hij zijn ambt; hij moet hem daarenboven helpen, want juist daarom werd hij aangesteld. Hij moet niet wenschen dat de abt zich niet mengt in de zaken der kloostergemeente, onder voorwendsel dat die aan hem, prior, opgedragen zijn. Hij mag het niet met leede oogen aanzien, dat een onderdaan een toelating gaat vragen aan den abt. Hij moet de eer van den abt zoeken, en niets regelen tegen den wil van den abt. Een prior, die zijn abt niet helpt maar tegenwerkt en in diens afwezigheid alles maar laat gebeuren en alle overtredingen gelijkmoedig duldt, is ten zeerste te laken en verdient een zware straf, want hij laat de tucht verloren gaan, die hij krachtens zijn ambt moet bewaren ²⁵).

5. De Abt.

Wat den abt betreft, moeten wij spreken over de wijze, waarop iemand tot de abtelijke waardigheid komt; over de betrekkingen van den abt met de moeder-abdij van Prémontré en met het generaal kapittel; over de verhoudingen van den abt tegenover zijn onderdanen; over de verplichtingen der onderdanen hun zonden te biechten aan den abt.

A. De abtskeuze.

De Statuten van Adam's tijd zijn zeer karig in het verstrekken van inlichtingen omtrent de keuze van een abt. De abtskeuze wordt voorgezeten door drie abten: indien de gemeente eensgezind is in het aanduiden van den nieuwen abt, dan moeten de voorzitters haar keuze bevestigen; is zij echter niet eensgezind, dan moeten zij haar tot eensgezindheid zien te brengen en de keuze van het gezondste deel, « pars sanior », bekrachtigen ²⁶).

Een abtskeuze moet in dien tijd wel eens ontaard zijn in een weinig stichtende geschiedenis. Dien indruk toch krijgen wij bij het lezen van Adam's verklaring van het laatste deel der professieformule: « Promitto obedientiam... Domino N., praefatae ecclesiae patri, et successoribus ejus, quos sanior pars congregationis canonice elegerit », waar de schrijver breedvoerig, doch eenigszins verward, over de abtskeuze uitweidt ²⁷).

25) *De ordine praemonstratensi*, XII, 3-5 (P. L., t. 198, kol. 566-569).

26) *Primaria instituta*, IV, 8 (E. Martène, kol. 923).

27) *De ordine praemonstratensi*, XIV, 5-10 (P. L., t. 198, kol. 597-601).

Twee termen uit de professie-formule hebben hier Adam's aandacht op een bijzondere wijze getroffen : « *canonice* » en « *sanior pars* ».

De abtskeuze moet kerkwettig geschieden. Daarvoor is het op de eerste plaats noodig dat de kloostergemeente zelf kerkwettig zij ²⁸). Is zij het niet, dan mag zij in geen geval tot een verkiezing overgaan. Vervolgens moet de keuze zelf kerkwettig zijn. Een kerkwettige keuze wordt nog al eens belet door openlijk geweld of door geheime list ²⁹). Op het geweld gaat Adam niet verder in : dat is trouwens klaar en daartegen bestaan er voldoende kerkelijke voorschriften. Minder klaar is echter de toestand, wanneer er list in het spel is : daarover handelt hij dan ook uitvoerig. Die list werkt door afgunst en hoop, vrees en lauwheid. Aan deze vier is het te wijten dat er achter hoek of kant verdachte bijeenkomsten gehouden worden, dat men elkaar in de ooren fluistert, dat men vredesverdragen sluit en eeden aflegt, dat het beloften regent en bedreigingen dondert. Een meesterlijk beeld van den kiesstrijd geeft Adam waar hij de vier handlangers der list elk op hun beurt een redevoering laat houden. Hier is hij werkelijk ironisch ³⁰).

Maar dan laat hij een strenge vermaning volgen. De keuze moet geschieden volgens Gods inzicht. De kiezers mogen zich niet laten leiden door een verkeerde liefde, om een onwaardige te kiezen, of door haat, om een waardige niet te kiezen. Als zij het toch doen, dan zondigen zij zwaar, en daarenboven kan God beletten dat zij

28) Adam leest hier de professie-formule als volgt : « ...quos sanior pars *congregationis canonicae* elegerit. » *De ordine praemonstratensi*, XIV, 5 (P. L., t. 198, kol. 597).

29) « Indubitanter dicere et incunctanter asserere audeo quod *canonicam* multum solent violentia et astutia electionem impedire. » *De ordine praemonstratensi*, XIV, 6 (P. L., t. 198, kol. 598).

30) Luisteren wij maar even hoe de zwakheid haar kandidaat aanbeveelt : « Ecce homo sine querela, homo pacis et quietis, jucundus homo plane, qui miseretur et commodat, disponit sermones suos in iudicio. Misericors et suavis est, benignus et dulcis, nesciens irasci. Accipiamus eum, fovebit nos et favebit nobis. Loquetur nobis placentia ; nec resistentem inveniemus eum illicitis desideriis nostris. Non discordabit a nobis, quidquid illud fuerit, quod nos voluerimus. Nobis praeerit ipse, sed velut umbra ; nam re nos ejus erimus praelati. Praecipiemus pro libito, et ipse obediens etiam sine mora ; non enim aliter audebit facere. Titum se nobis exhibebit, non Timotheum ; lenem, non asperum ; tranquillum, non turbatum. Non corripit, nec redarguet nos ; placebit enim ei, quidquid fecerimus. Aptiorem eo nobis non inveniemus praelatum, nec etiam inter mille unum. » *De ordine praemonstratensi*, XIV, 8 (P. L., t. 198, kol. 599-600).

bekomen zouden, wat zij onwettig gezocht hebben. Degene, dien zij kiezen in de hoop minder streng gehouden te worden, kan later voor hen veel strenger worden dan diegene het zou zijn, dien zij nu uit vrees uitsluiten. De ondervinding bewijst dat ³¹⁾. Verder drukt Adam zijn medebroeders nog op het hart, dat zij met omzichtigheid dienen te werk te gaan bij een abtskeuze, want na de keuze baat het niet meer te klagen. Daarom moeten zij de keuze aanvaarden van het gezondste deel.

Zoo komen wij aan de vraag, aan wie de abtskeuze moet worden toevertrouwd. Hier is Adam niet zeer klaar : in éézelfde sermooen vinden wij twee stellingen, die, schijnbaar althans, tegenstrijdig zijn. Eerst kent hij het recht van kiezen uitsluitend toe aan het « sanior pars », zelfs dan wanneer heel de kloostergemeente « gezonddenkend » is ³²⁾. Een weinig later verleent hij het stemrecht aan de kloostergemeente in haar geheel, tenminste indien zij eensgezind is. Hij doet dan enkel beroep op het « sanior pars », voor het geval dat heel de gemeente aan de kiezing geen deel kan nemen, zonder de eendracht in het gedrang te brengen ³³⁾. Hoe nu die stellingen te verzoenen ? Ons inziens vertegenwoordigt de eerste stelling de persoonlijke opvatting van Adam, die hij tracht te rechtvaardigen door de professie-formule. Bij de tweede daarentegen laat hij zich leiden door den feitelijken toestand en daar beschouwt hij de abtskeuze, zooals zij door de Statuten geregeld wordt. Maar wat verstaat hij daar onder de keuze, door heel de gemeente gedaan ? Misschien de keuze « per scrutinium » of de alge-

31) « Haec enim omnia quam saepe hoc modo videmus accidisse. » *De ordine praemonstratensi*, XIV, 9 (P. L., t. 198, kol. 600).

32) « Sciendum quoque, quod sicut in uno corpore membra multa sunt, et cum singula bona sint, non eandem tamen singula habent in dignitate praerogativam : ita, in una congregatione canonica partes sunt plures ; et cum forte singulae sanae sint, aliae aliis saniores sunt. Ego autem non de corporali, sed de sanitate hic loquor spirituali. Sicut enim praelati electio magnum quoddam et supereminens negotium est, ita et illi parti, quae in tota congregatione canonica sanior est, ipsa nimirum committenda est. » *De ordine praemonstratensi*, XIV, 5 (P. L., t. 198, kol. 598).

33) « Et ideo ablata de medio omni et violentia cogente et astutia surripiente, illum admittite, quem vel commune omnium consilium et assensus decreverit admittendum ; vel, si forte ob devitandam contentionem omnes simul interesse consilio non expedit, ille incunctanter eligatur, quem sanior pars congregationis canonicae secundum Deum, et Regulam vestram, atque juxta ordinem vestrum judicaverit eligendum. » *De ordine praemonstratensi*, XIV, 9 (P. L., t. 198, kol. 600).

meene geheime stemming ; meer waarschijnlijk echter de keuze « per viam acclamationis », waarbij een kandidaat door algemeene toejuiching aanvaard wordt, want hij spreekt van « omnium assensus ». Wat er ook van zij, zeer zeker gaat Adam's voorkeur naar de keuze door het « sanior pars » alleen.

Maar welk is dat gezondste deel ? Adam leert het niet uitdrukkelijk, ongetwijfeld omdat de Statuten het zelf niet omlijnen. Toch sluit hij uit het « sanior pars » diegenen uit, die zich laten beïnvloeden door afgunst of hoop, vrees of lauwheid ³⁴). Ook is hij van meening dat het gezondste deel niet altijd het sterkste is in getal, maar dat het samengesteld is uit hen, die uitmunten door kennis der waarheid, liefde tot de deugd en recht inzicht ³⁵).

Zouden wij uit dat alles niet mogen besluiten, dat Adam een tegenstander was van de keuze « per scrutinium » en een voorstander van de keuze « per compromissum », waarbij de kloostergemeente een zeker aantal mannen aanduidde, die dan zelf in onderling overleg den abt kozen ? Ook komt het ons niet als onwaarschijnlijk voor dat hij deel genomen heeft aan een beweging, die uiteindelijk geleid heeft tot het uitsluiten der keuze « per scrutinium ». De Statuten van 1236-1238 erkennen dezen laatsten vorm nog naast dien « per divinam inspirationem » of « per acclamationem » en dien « per compromissum ». Wat de kiezers betreft, maken zij echter onderscheid tusschen de meerderheid en het gezondste deel, en zij laten aan den Vader Abt de beslissing over, den gekozene te aanvaarden of te weigeren, naar gelang hij hem al of niet geschikt acht ³⁶). De Statuten van 1290 spreken niet meer van de keuze « per scrutinium », maar stellen als normaal de « forma per compromissum » voor, « quae est magis pacifica » ³⁷). Het generaal kapittel van 1306 blijf bij deze bepaling en sluit uitdrukkelijk de

34) « Hi itaque, inter quos haec quatuor mala sunt, non mihi videntur ad sanio rem congregationis canonicae partem pertinere. » *De ordine praemonstratensi*, XIV, 8 (P. L., t. 198, kol. 600).

35) « Quod si quaeritis, quaenam sit aestimanda sanior pars esse congregationis, ego quidem non puto partem semper numerosiorem esse sanio rem ; sed illam potius, quam etsi paucitas reddit modicam, cognitio tamen veritatis, amor virtutis, et rectitudo intentionis exhibet sanam. » *De ordine praemonstratensi*, XIV, 10 (P. L., t. 198, kol. 600-601).

36) *Institutiones patrum praemonstratensis ordinis*, IV, 6 (uitg. P. F. Lefèvre, *Les Statuts de Prémontré*, blz. 99).

37) *Statuta primaria praemonstratensis ordinis*, IV, 7 (uitg. P. F. Lefèvre, o. c. blz. 99).

« via scrutinii » uit, « quae via litigiosa est, et discors, et sumptuosa » 38).

B. De abt en het centraal bestuur der Orde.

Een der voornaamste taken van den abt is het, de schakel te zijn tusschen zijn abdij eenerzijds en anderzijds de moeder-abdij van Prémontré en het generaal kapittel.

De Statuten vormen zeker een band van eenheid tusschen de verschillende Norbertijner abdijen, maar er kan toch een merkkelijk verschil bestaan in hun toepassing. Daarom zijn de abten verplicht de Statuten te doen onderhouden, zooals zij te Prémontré onderhouden worden. De pausen der 12e eeuw komen daar geregeld op terug en voorzien strenge straffen, zelfs afzetting, voor de abten, die zich aan die verplichting niet willen onderwerpen 39).

Adam wil uitdrukkelijk dat alle abdijen zich afstemmen op de moeder-abdij en van haar de toepassing leeren der Statuten, ook in de meest bepaalde punten : de gastvrijheid in het gastenkwartier, het stilzwijgen en de studie in het kloosterslot, de godsvrucht in het koor, de eerbied en de reinheid aan het altaar, de houding in de spreekzaal en in het kapittel, de gemanierdheid en de matigheid in de eetzaal, de rust op de slaapzaal, de toewijding in de ziekenzaal, zelfs de manier van reizen 40).

Een andere band van eenheid is het generaal kapittel. De Statuten schrijven voor dat alle abten der Orde elk jaar, op het feest van Sint Dionysius, te Prémontré zouden samenkomen, om daar de belangen der Orde te bespreken. Slechts twee redenen kunnen hen van die verplichting ontslaan : ziekte en verlof van het generaal kapittel zelf. Wie om een andere reden op het kapittel ontbreekt, moet als straf een jaar lang elken Vrijdag op water en brood vasten 41). In feite nemen vele abten die verplichting toch niet zoo streng op ; vandaar een ware stortvloed van pauselijke bullen, om hen op hun plicht te wijzen 42).

Adam begrijpt zeer goed de beteekenis van het generaal kapittel. Het is nuttig voor elke abdij, want het stelt de abten in de

38) C. Saulnier, *Statuta candidi et canonici ordinis praemonstratensis renovata*. Etival, 1725, blz. 385.

39) Zie de bullen geciteerd door H. Lamy, *L'abbaye de Tongerloos depuis sa fondation jusqu'en 1263*. Leuven, 1914, blz. 106.

40) *De tripartito tabernaculo*, Prooem, I, 7 (P. L., t. 198, kol. 613-614).

41) *Primaria instituta*, IV, 1-2 (E. Martène, kol. 920).

42) Zie de bullen geciteerd door H. Lamy, o. c., blz. 108.

gelegenheid in de moeder-abdij de ware tucht te leeren, om ze dan in hun eigen abdij in te voeren ⁴³). Het is ook van belang voor de Orde, want het biedt haar de mogelijkheid zich aan de noodwendigheden der tijden aan te passen ⁴⁴). Zoo is het te begrijpen, dat niets de abten mag weerhouden naar het kapittel te gaan, noch de afstand, noch de gevaren der zee, noch de onkosten, noch de vrees voor ziekte of dood ⁴⁵).

C. De verhouding van den abt tot zijn onderdanen.

Adam bepaalt heel nauwkeurig de verhouding tusschen den abt en zijn onderdanen : dezen moeten aan hun prelaat gehoorzaamheid, eerbied en genegenheid betoonen ; maar om hun dat mogelijk te maken, moet de abt zelf voorzichtig, nauwkeurig en zachtmoedig zijn ⁴⁶).

Hoe zouden de onderdanen gewillig en zonder dralen kunnen gehoorzamen, vraagt Adam, als de prelaat gebiedt zonder voorzichtigheid ? De abt mag zoo maar niet bevelen wat hij wenscht. Zelfs als datgene, wat hij wenscht, geoorloofd is, dan moet hij nog nagaan of het wel nuttig en passend is, dit op te leggen. De voorzichtigheid gebiedt hem rekening te houden met de omstandigheid van persoon, tijd en plaats ⁴⁷). Zijn gebieden en verbieden mag niet te hard zijn, opdat het voor de onderdanen niet te moeilijk zij, datgene uit te voeren wat hij gebiedt, en datgene te vermijden wat hij verbiedt. Adam gaat heftig te keer tegen de abten van zijn tijd, die er maar op los bevelen. Dat zij ophouden, zegt hij, zware en ondraagbare lasten op de schouders van hun onderdanen te leggen, dan wanneer zijzelf ze niet eens met hun vinger willen verroeren.

43) « Tenentur ex praeceptis etiam Romanorum Pontificum, singulis annis abbates filii visitare matrem, ut perlaturi ea ad filias, audiant apud eam instituta salutis, praecepta, ac legem vitae et disciplinae. » *De tripartito tabernaculo*, Prooem. I, 8 (P. L., t. 198, kol. 614).

44) « Renovetur ordo, ne inveterescat. Visitantibus siquidem matrem filiis, ordo reparatur ; quae salubria sunt, instituuntur. » *De tripartito tabernaculo*, Prooem. I, 10 (P. L., t. 198, kol. 616).

45) *De tripartito tabernaculo*, Prooem. I, 8 (P. L., t. 198, kol. 614).

46) « Igitur ut haec quae sibi praelatus et subjectus debent, breviter repetamus ; sit in praelato discretio in praecipiendo, ut sit in subjecto prompta voluntas in obediendo ; sit in illo disciplina moderata in auctoritate, ut sit in isto reverentia grata in maturitate ; sit denique in illo mansuetudo ordinata in charitate, ut sit in isto dilectio non ficta in familiaritate. » *Sermones*, XXVIII, 6 (P. L., t. 198, kol. 261-262).

47) *Sermones*, XXVIII, 4-5 (P. L., t. 198, kol. 260-261).

Dat zij ophouden harde en moeilijke bevelen te geven. Dikwijls gebeurt het, dat de onderdanen vurig naar de volmaaktheid verlangen, maar dit verlangen laten varen omwille van het onvoorzichtig streng optreden van hun prelaat, omdat zij zijn dwingelandij niet kunnen uitstaan ⁴⁸).

Opdat de onderdanen hem eerbiedigen, moet de prelaat zelf aan de tucht houden, vooral wanneer hij te doen heeft met onvolmaakte onderdanen, want die eeren hun abt niet, als zij niet zien dat hij zijn waardigheid hoog houdt. Wijze en goede kloosterlingen daarentegen hebben des te meer eerbied voor hem, naarmate hij eenvoudiger is.

De onderdanen moeten hun prelaat liefhebben en hun vertrouwen in hem stellen; maar dat zullen zij niet, als zij niet voelen dat hijzelf zachtmoedig en minzaam is, want alleen liefde baart liefde en daaruit groeit dan het vertrouwen, dat hen er toe brengen moet hem de geheimen van hun hart te openbaren ⁴⁹).

D. De abt als biechtvader van zijn onderdanen.

De Statuten der 12e eeuw verplichten de kloosterlingen nog niet hun biecht te spreken aan hun eigen abt. Die van 1236-1238 echter willen dat ieder geprofeste minstens drie maal in het jaar, te weten met Kerstmis, Paschen en Pinksteren, bij zijn eigen abt zou biechten. Naar de voorziene straf te oordeelen, wordt deze verplichting als zeer zwaar beschouwd: zij, die er zich aan onttrekken, mogen tijdens hun leven de kerk niet betreden en na hun dood wordt hun de kerkelijke begrafenis geweigerd ⁵⁰).

Een dergelijke verplichting moet reeds bestaan hebben ten tijde van Adam, want deze aanziet de biecht, aan een anderen prelaat gesproken, als ongeldig. Hij redeneert als volgt. Om van zijn zonden ontslagen te worden, moet men er eerst aan verzaakt hebben. Al werd nu iemand door een vreemden prelaat ontslagen van de zonden, die hij hem biecht, dan zou hij nog geen vergiffenis krijgen van de zonde, die hij bedrijft met niet bij zijn eigen abt te biechten, want aan die nieuwe zonde verzaakt hij niet, zoolang hij weigert hem de eerste te belijden ⁵¹).

48) *Sermones ad viros religiosos*, IV, 2-4 (F. Petit, blz. 156-157).

49) *Sermones*, XXVIII, 5-6 (P. L., t. 198, kol. 261).

50) *Institutiones patrum praemonstratensis ordinis*, I, 3 (P. F. Lefèvre, blz. 8).

51) « Cum itaque constet quia tamdiu peccas, quamdiu peccatum aliquod a me praelato tuo celas, nonne consequens est, ut tamdiu non absolvaris, quamdiu

Nu wij kennis gemaakt hebben met de verschillende bewoners van een Premonstratenser abdij, zouden wij ook nog graag iets zien van hun levenswijze. Daarom zullen wij Adam verzoeken ons even in hun klooster rond te leiden.

II. Het Klooster

Adam van Dryburgh noemt de abdij een gevang, waar de kloosterlingen zich vrijwillig komen opsluiten. Niet alleen hun gevoelens liggen er aan banden, maar ook hun lichaam, want altijd en overal zijn zij door vaste voorschriften gebonden ¹⁾. Welke hun banden zijn, toonen ons de Statuten; hoe zij zich daardoor laten binden, zal Adam ons leeren, wanneer wij onder zijn geleide een bezoek brengen aan de voornaamste kloostervertrekken: bidplaats, kapittel, kloosterslot, spreekplaats, eetzaal, slaapzaal en ziekenzaal.

1. De Bidplaats.

Volgens het voorschrift van hun Regel hebben de Premonstratensers zich in de kerk uitsluitend toe te leggen op het gebed ²⁾. Naar het woord van den Psalmist komen zij er zeven maal daags den Heer loven. 's Nachts zingen zij de Metten en na een korte rust komen zij in den vroegen morgen terug voor de Prime. In den voormiddag wonen zij de Hoogmis bij, die voorafgegaan wordt van de Terts en gevolgd van de Sext. Na de middagrust bidden zij de Noon en verder in den namiddag de Vespers. Hun dag besluiten zij met de Completen ³⁾.

Daar het koorofficie de voornaamste taak is der Norbertijnen in hun abdij, wil Adam dat het waardig geschiede. Allen moeten er voor zorgen uiterlijk, voor het aanschijn der menschen, niets ongodsdienstigs te vertoonen in hun bewegingen of oogslagen, en voor

a me aliquod peccatum abscondis? » *De instructione animae*, II, 4-5 (P. L., t. 198, kol. 865-869). Vgl. *Sermones ad viros religiosos*, III, 11-12 (F. Petit, blz. 153-154).

1) « In quadam namque arcissima custodia vos video contineri. » *Sermones*, XVIII, 9 (P. L., t. 198, kol. 198).

2) « In oratorio quoque praeceptum habetis Patris vestri ut nihil agatis, nisi ad quod est factum, unde et nomen accepit. » *De ordine praemonstratensi*, XIV, 15 (P. L., t. 198, kol. 605).

3) *Primaria instituta*, I, 5-6 (E. Martène, kol. 898-899).

God, inwendig, niets onreins te hebben in hun gedachten of gevoelens; maar in- en uitwendig dienen zij zich zóó te gedragen, dat zij behagen aan de menschen en niet mishagen aan God ⁴⁾.

Adam denkt hier ongetwijfeld aan de Statuten, die het als een « levior culpa » aanzien het koor te storen bij het inzetten van een responsorie of antiphon, en het een « media culpa » noemen, als iemand in het koor rondgaapt of lacht en anderen doet lachen ⁵⁾.

Elders vraagt Adam zijn medebroeders dat zij zouden gedenken wat Sint Augustinus hun voorhoudt: « Wanneer gij God bidt met psalmen en lofzangen, dan overwege uw hart wat de mond uitspreekt. » Helaas! zoo dikwijls is hun hart afwezig. Al roepen zij dan met veel geschreeuw, toch zijn zij stom voor God ⁶⁾.

Opdat het gebed waardig zij, moet het worden voorbereid. Daarom moeten de Norbertijnen hun geweten zorgvuldig zuiveren door een berouwvolle biecht ⁷⁾. Verder moeten zij voortdurend bewust zijn van hun eigen ellende en van Gods almachtige goedheid. Ook dienen zij wel te weten wat zij van God te vragen hebben, namelijk de vergiffenis der zonden, de genade om verdiensten te verzamelen en de heerlijkheid der belooning. Deze drie moeten zij vragen met vurigheid en volharding. Om met recht te mogen verwachten verhoord te worden, moeten zij tegenover hun medebroeders zóó gestemd zijn, zooals zij wenschen dat God jegens hen gestemd zij: vergevensgezind en hulpvaardig ⁸⁾.

Deze voorbereiding behelst in feite een levensprogramma. Daaruit blijkt dat het gebed der Premonstratensers, volgens Adam, geen losstaande oefening is, doch een levenstaak: gansch den duur van hun leven hebben zij er zich op toe te leggen zóó te zijn, dat hun gebed als een aangenaam reukoffer tot God opstijge.

2. Het Kapittel.

Na de Prime komt heel de kloostergemeente bijeen in het kapittel om er zekere liturgische gebeden te verrichten. Daarna heeft

4) *De ordine praemonstratensi*, XIV, 15 (P. L., t. 198, kol. 605).

5) *Primaria instituta*, III, 1-2 (E. Martène, kol. 915). Over de verschillende klassen van fouten spreken wij verder, waar wij handelen over het kapittel.

6) « Heu! heu! quoties eum corde absente, solo ore oramus, et magna voce clamantes, et tamen ejus auribus muti sumus. » *De instructione animae*, I, 7 (P. L., t. 198, kol. 855).

7) *De tripartito tabernaculo*, 163-167 (P. L., t. 193, kol. 768-773).

8) *De tripartito tabernaculo*, 158-160 (P. L., t. 198, kol. 763-765).

daar ook het schuldkapittel plaats : de kloosterlingen krijgen er een straf opgelegd om de fouten, die zij in 't openbaar bedreven hebben. De Statuten deelen deze fouten in vijf klassen in en voorzien voor elke klasse een min of meer bepaalde straf. Op een « levior culpa » staat het opzeggen van een psalm. Wie zich schuldig maakte aan een « media culpa », krijgt van de geeseloede en moet daarenboven een zeker aantal psalmen opzeggen, door den voorzitter vast te stellen. Voor een « gravis culpa » worden drie geeselingen en drie dagen vasten op water en brood voorzien, indien de plichtige zichzelf beschuldigt ; wordt hij door een ander beschuldigd, dan wordt er aan zijn straf een geeseling en een dag vasten toegevoegd. Wie een « gravior culpa » bedreef, moet zich ter plaatse ontkleeden om gegeeseld te worden, en wordt dan veroordeeld om afgezonderd te worden van zijn medebroeders en om overal de laatste plaats in te nemen ; in de eetzaal moet hij op den grond zitten voor het nutten van zijn maaltijd, die uitsluitend uit water en brood bestaat ; vóór en na het koorofficie moet hij vóór de kerkdeur uitgestrekt blijven liggen, totdat al de broeders de kerk in- of uitgetreden zijn ; voor heel den duur van zijn straf (deze kan veertig dagen beloopten) wordt hem het recht ontzegd eenige bediening te vervullen in het koor en de sacramenten te ontvangen, en niemand mag met hem spreken. De « gravissima culpa » wordt gestraft met wegzending of levenslange opsluiting in het gevang der abdij ⁹⁾.

Al die fouten komen aan het licht door een beschuldiging : ofwel beschuldigt de plichtige zichzelf, ofwel wordt hij beschuldigd door een medebroeder. Als wij rekening houden met het feit dat Sint Norbertus zelf veel belang hechte aan het schuldkapittel ¹⁰⁾, dan verwondert het ons niet dat ook Adam deze practijk vurig aanbeveelt en verdedigt. Hij weidt niet uit over de zelfbeschuldiging, maar alleen over de beschuldiging uitgebracht door een ander.

Het systeem van elkaar te beschuldigen geeft wel eens aanleiding tot ernstige moeilijkheden. Zoo wordt ons door Adam een kloosterling voorgesteld, die bitter klaagt over het kapittel. Hij ziet maar weinig liefde in hen, die hem beschuldigen : zelfs de minste nalatigheid verwijten zij hem en langs alle kanten vallen zij hem aan. Haast geen medelijden vindt hij in den voorzitter : met voldoening aanhoort deze de beschuldigingen, alsof hij liever kwaad dan goed hoorde vertellen, en zijn onderzoek leidt hij op die wijze,

9) *Primaria instituta*, III, 1-10 (E. Martène, kol. 914-920).

10) *Vita Norberti*, 25 (D. Papebrochius., blz. 836).

dat hij blij schijnt te zijn een gelegenheid gevonden te hebben om het den beschuldigde lastig te maken. Als die kloosterling nu iederen dag zoo behandeld wordt, dan moet hij wel onrustig en ongeduldig worden.

Adam wil hem laten inzien dat zijn onrust en ongeduld niet gerechtvaardigd zijn. Het feit dat zijn medebroeders hem van zijn nalatigheden beschuldigen, is geen bewijs van haat, doch van liefde. Juist omdat zij hem beminnen, dulden zij in hem niets, dat hem geestelijk zou schaden. Wat den voorzitter betreft, als deze vragen stelt, dan is het niet omdat hij liever kwaad dan goed hoort vertellen, maar om de ware toedracht der zaak te kennen en om alzoo den plichtige van zijn schuld te kunnen ontslaan. Een geneesheer moet toch de ziekte kennen, om te weten welk geneesmiddel dient aangewend. Evenmin is de voorzitter blij het den schuldige lastig te kunnen maken, maar hij is bedroefd dit te moeten doen. Om niet in de fout en in de straf van Heli te vallen, spaart hij den plichtige niet in het kapittel, om hem en zichzelf te sparen voor Gods oordeel. Als hij bittere woorden spreekt, dan is dat weer niet uit wreedheid, doch uit liefde : een ziekte wordt maar genezen met bittere dranken en een etterwonde wordt niet weggesneden zonder scherpe pijn ¹¹).

Wie in het kapittel beschuldigd wordt, mag niet antwoorden, maar moet om vergiffenis vragen. Zoo volgt hij de nederigheid na van Christus, die niet antwoordde op de beschuldigingen, die tegen hem ingebracht werden. Trouwens, wat zou er geworden van de nederigheid van het kapittel, indien ieder, die beschuldigd wordt, zich mocht verontschuldigen ? Welk nut zou het kapittel dan nog hebben, vermits een fout, die verontschuldigd wordt, een dubbele fout wordt ? Het zou al te schandig zijn hoogmoedig te zijn op de plaats van nederigheid, te ontkennen op de plaats van bekentenis, te zondigen op de plaats van vergiffenis ¹²).

Dat alles lijkt nog redelijk voor hem, die terecht beschuldigd wordt. Maar als nu iemand ten onrechte beschuldigd wordt ? Welis-

11) *De instructione animae*, I, 3 (P. L., t. 198, kol. 847-848).

12) « Nonne ad hoc in capitulum venimus, ut nosmetipsos accusemus, et ab aliis charitative clamemur, quo sic a nostris reatibus absolvamur. Illud utique humilitatis est, hoc autem utilitatis. Et quam foedum, quamque periculosum est, per vitium excusationis, et in loco humilitatis superbire, et in loco confessionis diffiteri, et in loco absolutionis in peccato arctius ligari. » *De ordine praemonstratensi*, XIV, 18 (P. L., t. 198, kol. 607). Vgl. *De instructione animae*, I, 3 (P. L., t. 198, kol. 849).

waar worden er in de Statuten strenge straffen voorzien tegen hem, die zijn medebroeder ten onrechte beschuldigt. Niemand mag een ander beschuldigen uit louter vermoeden. Heeft men zekerheid, dan moet men zonder meer zeggen : « Die heeft dat gedaan. » Wie bij zijn beschuldiging een oordeel velt, maakt zich plichtig aan een « media culpa » ; wie een valsche beschuldiging uitspreekt, moet de straf ondergaan van een « gravis culpa » ¹³). Maar het feit dat de Statuten deze gevallen voorzien, wijst er op dat een onrechtvaardige beschuldiging geen louter theoretische mogelijkheid is. Wie nu ten onrechte beschuldigd wordt, mag die ook niet antwoorden ? Een onschuldige, die zich verontschuldigt, verklaart Adam, bedrijft zeker geen groote zonde. Doch anderzijds is het geen groote verdienste zich niet te verontschuldigen, alleen wanneer men plichtig is. Hier verwijst hij zijn medebroeders naar Calvarië. Daar waren drie personen aan het kruis geklonken : een boosdoener die vloekte, een andere boosdoener die zijn schuld bekende, en het onschuldig Lam. Ook het kapittel is een kruis : daar ook zijn er, die morren en opstandig zijn ; anderen, die hun schuld bekennen en er willen voor boeten ; nog anderen, die onschuldig zijn en toch nederig blijven. De eersten verdienen straf, omdat zij doen wat zij niet mogen ; de tweeden verdienen vergiffenis, omdat zij doen wat zij moeten ; de derden verdienen de heerlijkheid, omdat zij meer doen dan zij moeten ¹⁴).

3. Het Kloosterslot.

Het kloosterslot, in breederen zin genomen, is de afgesloten ruimte, waar zich het gewoon dagelijksch leven der kloosterlingen afspeelt. Zonder toelating mag niemand het verlaten, en wie het heeft mogen verlaten, moet er zonder dralen terugkeeren, zoohaast zijn taak buiten volbracht is ¹⁵).

In engeren zin begrepen, is het een breede gaanderij, die de andere kloostervertrekken verbindt. Daar kunnen de kloosterlingen in hun vrije oogenblikken psalmen bidden of overwegen, daar aan-

13) *Primaria instituta*, I, 4 ; III, 2-3 (E. Martène, kol. 897 ; 915-916).

14) *De ordine praemonstratensi*, XIV, 19 (P. L., t. 198, kol. 607-608). Vgl. *De instructione animae*, I, 3 (P. L., t. 198, kol. 847-850).

15) *Primaria instituta*, III, 1 (E. Martène, kol. 915).

hooren zij de lessen van hun meesters, daar ook leggen zij zich toe op lezing of studie ¹⁶⁾.

De tijd vóór de Hoogmis en vóór de Vespers moet door allen aan lezing besteed worden. Niemand mag dan iets anders doen... of niets doen : de Statuten verbieden de kloosterlingen hun kap zóó diep over het hoofd te trekken, dat men het niet kan zien als zij slapen ¹⁷⁾. Zij mogen ook elkaar niet storen, en daarom drukt Adam op het voorschrift van de Statuten, dat ieder afzonderlijk in een apart boek moet lezen en dat niemand een ander mag lastig vallen met hem vragen te stellen ¹⁸⁾.

Natuurlijk eischt Adam dat in het kloosterslot voortdurend het strengste stilzwijgen zou bewaard worden ¹⁹⁾. Ook de Statuten zijn onverbiddelijk op dat punt : wie binnen het kloosterslot rumoer of onrust verwekt, maakt zich schuldig aan een « levior culpa » ; wie durft te spreken, bedrijft een « media culpa » en moet een dag vasten op water en brood ; het is een « gravis culpa », indien iemand de gewoonte heeft het stilzwijgen te breken ²⁰⁾.

4. De Spreekplaats.

Wanneer de kloosterlingen elkaar iets te zeggen hebben, kunnen zij de toelating vragen om naar de spreekplaats te gaan. Zij mogen er echter nooit met meer dan twee samen naar toe, en daarenboven moet ook de prior daar aanwezig zijn of iemand, door hem afgevaardigd. Zij mogen niet zitten, en zoohaast het noodige gezegd is, moeten zij de spreekplaats verlaten ²¹⁾. Adam haalt deze voorschriften der Statuten aan en verklaart ze.

Waarom mogen er niet meer dan twee tegelijk naar de spreekplaats ? Een gesprek tusschen meer dan twee levert zekere gevaren op : het kan aanleiding geven tot twist, ofwel kan het ontaarden in een samenzwering.

16) « Locus quippe lectionis et meditationis, et plerumque orationis, claustrum est. » *De ordine praemonstratensi*, XIV, 12 (P. L., t. 198, kol. 603). « In claustro enim rimaris profunditates expositionum, narrationem exemplorum legis, dulcem ruminas cibum psalmodum. » *De instructione animae*, I, 6 (P. L., t. 198, kol. 854).

17) *Primaria instituta*, I, 9 (E. Martène, kol. 900).

18) « Cum ad lectionem in claustro sedemus, singuli in singulis jubemur, ex ordinis institutione, libris legere ; nec nobis licet in quaestionibus faciendis nos inquietare. » *De ordine praemonstratensi*, XIV, 12 (P. L., t. 198, kol. 603).

19) *De ordine praemonstratensi*, XIV, 16 (P. L., t. 198, kol. 605).

20) *Primaria instituta*, III, 1-3 (E. Martène, kol. 915-916).

21) *Primaria instituta*, I, 15 (E. Martène, kol. 903).

Waarom in het bijzijn van den prior of van zijn afgevaardigde ? Opdat deze door zijn bezadigdheid het gesprek op de goede baan zou houden, en door zijn gestrengheid het desnoods uit de slechte baan zou helpen, of voorkomen dat het op een slechte baan zou geraken.

Waarom al staande ? Juist om te voorkomen dat het gesprek te lang zou duren. Die maatregel schijnt echter niet altijd den beoogden uitslag opleverd te hebben, te oordeelen althans naar de verdere uitlatingen van Adam. De ondervinding leert hem dat het waar is, wat Sint Ambrosius zegt : « de meesten spreken maar omdat zij niet kunnen zwijgen. » Dat is het geval met hen, die zonder noodzakelijkheid naar de spreekplaats gaan, alleen maar om er een praatje te slaan. Evenmin als hun dat verveelt, zijn zij er om beschaamd. Zij vergeten uur en tijd, en verlaten de spreekplaats niet alvorens het teeken gegeven wordt om naar de kerk te gaan. 't Is wonder hoe sterk en gezond hun beenen zijn in de spreekplaats, waar zij haast een heelen dag onvermoeid kunnen blijven rechtstaan, dan wanneer zij zoo zwak en ziekelijk zijn in het koor, dat zij het er nauwelijks kunnen uithouden tot het einde van een psalm. De eenige reden waarom zij zooveel te zeggen hebben is dat zij het stilzwijgen niet kunnen onderhouden ²²).

5. De Eetzaal.

In de eetzaal wil Adam bewaard zien : de gemanierdheid : niemand mag door zijn wijze van doen aan anderen opvallen ; de matigheid : niemand mag te veel, maar ook niemand te weinig voedsel ontvangen ; de bescheidenheid der oogen : niemand mag zoo nieuwsgierig zijn, dat hij wil zien wat er bij een ander gebeurt ²³).

Wat het laatste punt betreft, moet de klemtoon zeker gelegd op het woord « nieuwsgierig », want de Statuten laten uitdrukkelijk toe dat iemand, die ziet dat er bij zijn gebuur iets ontbreekt, het vraagt aan den cellier of aan den tafeldienaar. Adam, die steeds veel belang hecht aan de regels der wellevendheid, kan dit zeker niet uit het oog verloren hebben.

Waar hij spreekt over de gemanierdheid, daar denkt hij ongetwijfeld aan andere bepalingen der Statuten, zoo bijvoorbeeld : wie zout wil nemen, moet het met zijn mes doen ; als iemand iets brengt of

22) *De ordine praemonstratensi*, XIV, 17 (P. L., t. 198, kol. 605-606).

23) *De ordine praemonstratensi*, XIV, 16 (P. L., t. 198, kol. 605).

ontvangt, moet hij een buiging maken ; wie iets meer krijgt dan de anderen, mag daarvan meedeelen aan zijn naaste geburen ; als een van de aanzittenden of van de dienaren iemand ontschuld heeft, dan moet hij daarvoor na het eetmaal geknield om vergiffenis vragen ²⁴).

Omtrent de matigheid komen hier het vasten en de onthouding ter spraak. De Statuten schrijven het vasten voor voor heel den tijd van Kruisverheffing tot Paschen, enkel de Zondagen en Kerstmis uitgezonderd, verder voor de kruisdagen en quatertemperdagen, voor de vigiliedagen van Pinksteren en van de feesten van Sint Jan den Dooper, van Sint Laurentius, van Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaart en van de Apostelen. Zooveel mogelijk moeten er iederen dag twee gerechten opgediend worden : op de vastendagen op één maaltijd, op de andere dagen één op het middagmaal en één op het avondmaal. Nooit echter mag het voedsel bereid zijn met vleesch of vet, tenzij voor zieken, die niets anders kunnen gebruiken ²⁵).

Aan de matigheid kent Adam de eerste plaats toe tusschen de deugden, die het lichaam moeten zuiveren. Waar hij een verklaring geeft van het voorschrift van den Regel : « Bedwingt uw vleesch door vasten en onthouding van spijs en drank », doet hij opmerken dat daar geen gewag gemaakt wordt van het aantal gerechten, noch van den aard der spijzen. Of er één of meer gerechten opgediend worden, of die gerechten uit één of meer soorten spijzen bestaan, altijd moeten de Norbertijnen ze zóó gebruiken, dat zij hun lichaam in bedwang houden. Niet het voedsel zelf, maar het ongeregeld verlangen er naar is een ondeugd ²⁶).

Het kan soms gebeuren dat een kloosterling niet tevreden is over het voedsel, dat opgediend wordt. Het geval is voorzien in de Statuten : wie over het voedsel mort, moet de straf ondergaan van een « gravis culpa » en moet zich op den koop toe gedurende veertig dagen onthouden van dit soort spijs of drank, waarover hij gemord heeft ²⁷). Adam heet het een schande, hoe sommigen veeleischend zijn omtrent hun voeding en er maar voortdurend op uit zijn fijne gerechten te smaken, juist zooals zieken of zwangere vrouwen ²⁸).

24) *Primaria instituta*, I, 10 (E. Martène, kol. 901).

25) *Primaria instituta*, I, 5-6 ; IV, 12 (E. Martène, kol. 898, 923).

26) *De ordine praemonstratensi*, IX, 10 (P. L., t. 198, kol. 529).

27) *Primaria instituta*, III, 3 (E. Martène, kol. 916).

28) « Quare vile mihi et turpe quod illi qui et religionis habitu induti,

6. De Slaapzaal.

Na de dankzegging, die op het middagmaal volgt, gaan de Premonstratensers rusten, totdat het tijd is om de Noon te bidden. Ook 's avonds na de Completen trekken zij in stilte naar de slaapzaal. Over hun gedrag aldaar zegt Adam niet veel meer dan de Statuten. Waar deze voorschrijven dat de broeders er altijd de kap op het hoofd moeten houden ²⁹⁾, leert hij dat allen er steeds hoofd en aangezicht moeten bedekt houden. Verder legt hij er den nadruk op, dat niemand er rumoer of gerucht mag maken. Maar ook dat vindt men terug in de Statuten, die dat aanzien als een « levior culpa » en die zelfs verbieden er zijn kleeren uit te kloppen of met teekens te spreken, tenzij met den abt en den prior ³⁰⁾. Adam voegt er alleen aan toe, dat niemand, die daartoe geen bijzondere bevoegdheid heeft, zijn plaats mag verlaten om bij een ander te gaan kijken. De reden van deze strenge tucht ligt hierin, dat de slaapzaal een plaats moet zijn niet alleen van lichamelijke, doch ook van geestelijke rust ³¹⁾.

7. De Ziekenzaal.

Op de ziekenzaal wachten de kloosterlingen de komst des Heeren af. Zij moeten er zich dan ook op die wijze gedragen, dat zij gerust het vreeswekkend uur van hun dood kunnen tegemoet zien. Daarom mag de tucht er niet in het minste te lijden hebben. Die tucht, zooals zij door de Statuten voorgesteld wordt, is tamelijk streng. Zoo mogen de zieken met elkaar niet spreken zonder toelating. Zij mogen het alleen met den ziekenmeester, en alleen voor zoover het noodig is. Zij die eenigszins kunnen, moeten er gezamenlijk de gebeden bidden ³²⁾.

De zieken, zegt Adam, moeten er aan denken dat hun ziel wel-

et nulla prorsus debilitate infirmati sunt, nimiam tamen in praeparandis et multiplicandis, in variandis et condiendis ferculis curam impendunt : et ad instar infirmantium vel etiam, quod majus est dedecus, ad similitudinem mulierum praegnantium, nihil nisi sapidum quid in cibum sumere possunt. » *De instructione animae*, I, 9 (P. L., t. 198, kol. 856).

29) *Primaria instituta*, I, 15 (E. Martène, kol. 903).

30) *Primaria instituta*, III, 1 ; I, 15 (E. Martène, kol. 915, 903).

31) « Dormitorium locus est corporalis quietis : inter vos autem debet esse et spiritualis. » *De ordine praemonstratensi*, XIV, 16 (P. L., t. 198, kol. 605).

32) *Primaria instituta*, I, 19 (E. Martène, kol. 904-905).

dra hun lichaam zal verlaten om te verschijnen voor den rechterstoel van God. Wat zij elders misdaan hebben, moeten zij hier op de ziekenzaal goedmaken door een waardige boete en een rechtzinnige biecht ³³⁾.

*

* *

Dit bezoek aan een Premonstratenser abdij onder geleide van Adam van Dryburgh heeft ons zeker een ruimeren kijk gegeven op het dagelijksch leven der Norbertijnen in de tweede helft der 12e eeuw. Het heeft ons bovendien eenigszins de inwendige gesteltenis der abdiwbewoners leeren kennen, met wat zij heeft aan vurigheid en aan verslapping. Want niet allen hebben het oorspronkelijk ideaal bewaard. De Orde had zich al te spoedig en al te zeer uitgebreid, en ook hier had de quantiteit de qualiteit verdrongen ³⁴⁾. Adam toont ons reeds de elementen van het verval, waartegen Gregorius IX zoo heftig zal moeten reageeren.

Adam heeft er voor geijverd dit verval te keer te gaan. In al zijn werken heeft hij geen andere bedoeling dan zijn medebroeders te begeistereu voor hun verheven ideaal en hen aan te sporen het edelmoedig na te streven. Dat hopen wij binnen kort aan te toonen in ons werk, waar wij Adam's opvatting bestudeeren over het Premonstratenser kloosterleven.

N. J. WEYNS, o. praem.

33) « Quidquid alibi deliquerunt, poenitentia condigna, et confessione pura hic emendare satagant. » *De ordine praemonstratensi*, XIV, 20 (P. L., t. 198, kol. 608-610).

34) « Verum postquam multitudinem humilitatis iste exterior habitus textit, religiosorum quoque non modica paucitas apparuit : quia in conspectu quidem hominum, coenobitarum ex tunc fuit numerus major ; sed ante occultum illumInspectorem coenobialis exercitii perfectio minor. » *De ordine praemonstratensi*, XIV, 2 (P. L., t. 198, kol. 595).